

2004-10-19
Version: 1.01

2004-10-19

LOTTERI
INSPEKTIONEN

Villkor för lotter och slumptalsgeneratorer

Innehållsförteckning

1.	Inledning	1
1.1	Syfte och omfattning	1
1.2	Giltighetstid	2
1.3	Typgodkännande.....	2
1.4	Vinstklasser	4
2.	Allmänna villkor	5
2.1	Kontroll av vinstplan.....	5
2.2	Ansvar vid fel.....	5
2.3	Förluster ur färdig produktion och brister i vinstfördelning.....	5
2.4	Missbruk av information.....	5
3.	Slumptalsgenerering och vinstvalidering	6
3.1	Villkor för slumptalsgeneratorer.....	6
3.2	Vinstvalidering.....	9
4.	Villkor för förhandsdragna lotter (förslutna)	10
4.1	Allmänna krav	10
4.2	Krav på lotter i olika vinstklasser	10
4.2.1	Vinstklass F1. Högsta vinstvärde 1/33 av gällande prisbasbelopp.....	10
4.2.2	Vinstklass F2. Högsta vinstvärde 1/6 av gällande prisbasbelopp.....	10
4.2.3	Vinstklass F3. Högsta vinstvärde 1 gällande prisbasbelopp..	11
4.2.4	Vinstklass F4. Högsta vinstvärde 10 gällande prisbasbelopp	12
4.2.5	Vinstklass F5. Högsta vinstvärde över 10 gällande prisbasbelopp.....	13
5.	Villkor för efterhandsdragna lotter (ej förslutna)	14
5.1	Disponering av avsnittet	14
5.2	Krav på lotter i olika vinstklasser	14
5.2.1	Vinstklass E1. Högsta vinstvärde 1/33 av gällande prisbasbelopp.....	14
5.2.2	Vinstklass E2. Högsta vinstvärde 1/6 av gällande prisbasbelopp.....	14
5.2.3	Vinstklass E3. Högsta vinstvärde 1 gällande prisbasbelopp .	14
5.2.4	Vinstklass E4. Högsta vinstvärde 10 gällande prisbasbelopp	15
5.2.5	Vinstklass E5. Högsta vinstvärde över 10 gällande prisbasbelopp.....	15
6.	Särskilda villkor	17
6.1	Inledning	17
6.2	Anmälning och informationsplikt.....	17
6.3	Ledning och organisation hos lottillverkaren	18

6.4	Lottillverkarens hot- och riskanalys	18
6.5	Kvalitetssystem hos lottillverkaren.....	19
6.6	Lottillverkarens lokaler.....	20
6.6.1	Helhetsyn	20
6.6.2	Byggnadens läge och utformning.....	20
6.6.3	In- och utpassering.....	20
6.6.4	Lokaler för färdiga lotter och för utleverans	21
6.7	Fysisk säkerhet hos lottillverkaren.....	22
6.7.1	Inbrottslarm	22
6.7.2	Passerkontroll.....	23
6.7.3	Hantering av färdiga lotter och makulatur.....	24
6.7.4	TV-övervakning.....	24
6.7.5	Personalstöd	25
6.8	Informationssäkerhet hos lottillverkaren	25
6.8.1	Generellt krav.....	25
6.8.2	Utbildning för de anställda.....	27
6.8.3	Spelgenerering.....	27
6.8.4	Datorrum och tekniska skyddsåtgärder.....	28
6.8.5	Personliga koder för inloggning och behörighetsadministration	29
6.8.6	Utvecklingsarbete	30
6.8.7	System för utbyte av skadade lotter.....	30
	Ordlista (med tvingande definitioner).....	31

Bilagor

Bilaga 1	Ordlista (med tvingande definitioner)
----------	---------------------------------------

1. Inledning

Dessa villkor är utformade med stöd av lotterilagen (1994:1000).

Anmälan har gjorts enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 98/34/EG av den 22 juni 1998 om ett informationsförfarande beträffande tekniska standarder och föreskrifter och beträffande föreskrifter för informationssamhällets tjänster (EGT L 204, 21.7.1998, s 37, Celex 398L0034), ändrat genom Europaparlamentets och rådets direktiv 98/48/EG av den 5 augusti 1998 (EGT L 217; 5.8.1998; s.18, Celex 398L0048).

1.1 Syfte och omfattning

Syftet med dessa villkor är att förhindra allt slags fusk med lotter och slumpalsgeneratorer, vare sig det är lotterianordnaren, lottillverkaren, distributören, lottförsäljaren, lottköparen eller vinstinlösaren som agerar i sådant syfte. Ett annat syfte är att bibehålla förtroendet för lotterimarknaden hos de enskilda lottköparna genom att kräva en god säkerhet hos aktörerna.

De olika villkoren har försetts med kommentarer för att dokumentet även ska kunna vara till vägledning och stöd för den som avser att beställa eller producera lotter i olika vinstklasser.

Villkoren har formulerats så teknik- och lösningsneutrala som möjligt mot bakgrund av den snabba tekniska utvecklingen. Villkoren och tillhörande kommentarer skall ses som ett sätt att realisera en lägsta tillåten säkerhetsnivå.

Lotter och slumpalsgeneratorer som används i lotterier skall uppfylla dessa villkor eller, när det gäller lotter och slumpalgeneratorer som är lagligen tillverkade eller marknadsförda i andra medlemsländer och EFTA-länder som är parter till EES-avtalet, likvärdiga krav som garanterar att motsvarande säkerhetsnivå som villkoren syftar till uppnås.

Villkoren gäller lotter som är framställda med tryck eller med andra metoder.

Med *slumptalsgeneratorer* menas i detta dokument ett teknisk instrument, i vid mening, för konstruktion av talföljder, som har vissa statistiska

egenskaper gemensamma med talföljder, som uppstår rent slumpmässigt efter en given sannolikhetsfördelning.

För kombinationslotter (förhandsdragna - efterhandsdragna) gäller att varje del skall uppfylla villkoren i sin vinstklass. För ett förhandsdraget lotteri, som inkluderar en fördelningsdragning (se förklaring i ordlistan), gäller villkoren för förhandsdragna lotter i den aktuella vinstklassen. Skulle villkoren på respektive del i en speciell kombinationslott komma i konflikt med varandra, så avgör Lotteriinspektionen vilka villkor som är överordnade.

1.2 Giltighetstid

Dessa villkor tillämpas på ansökningar om lotteritillstånd och typgodkännande som inkommit till Lotteriinspektionen fr.o.m. den 1 november 2002.

Kommentar

Dessa villkor är utfärdade på svenska, villkoren finns även översatta till engelska. Vid tvist om tolkningen av dessa villkor gäller den svenska texten.

1.3 Typgodkännande

Enligt lotterilagen skall förslutna lotter som används i ett lotteri vara typgodkända. Detsamma gäller teknisk utrustning som används för insatser, vinstdragning eller kontroll av egentliga lotterier och bingospel. Ett beslut om typgodkännande får förenas med villkor.

Lotteriinspektionen ställer vid tillståndsgivningen av lotterier även krav på att ”öppna” lotter med efterhandsdragning skall uppnå en viss säkerhetsnivå. Om sådana krav har ställts, så tillämpas de krav som anges i detta dokument. Något LN-nummer tilldelas dock inte för denna typ av lotter.

Ansökan om typgodkännande av lott eller slumptalsgenerator görs på särskild blankett, som kan beställas hos Lotteriinspektionen eller hämtas på dess hemsida www.lotteriinsp.se. Till ansökan bifogas det antal lotter som anges på ansökningsblanketten.

Innan Lotteriinspektionen fattar beslut om typgodkännande skall lotten eller slumptalsgeneratorn granskas av Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) eller motsvarande organ i andra medlemsländer och

EFTA-länder som är parter till EES-avtalet. Denna granskning innebär att den tänka lottens egenskaper eller slumpalsgeneratorn granskas mot kraven i detta dokument eller, när det gäller lotter och slumpalsgeneratorer som är lagligen tillverkade eller marknadsförda i andra medlemsländer och EFTA-länder som är parter till EES-avtalet, likvärdiga krav som garanterar att motsvarande säkerhetsnivå som villkoren syftar till uppnås.

Typgranskningen såvitt avseende lotter sker i två steg, nämligen förhandsgranskning med ledning av specificerad beskrivning av lotten samt slutgranskning av färdigtryckta lotter. Till ansökan om förhandsgranskning skall bifogas en noggrann beskrivning av hur lotten görs för att möta Lotteriinspektionens krav för den aktuella vinstklassen (punkt för punkt). En tidigare tryckt lott med liknande utförande kan dessutom bifogas. Även om en lott har fått klartecken i en förhandsgranskning måste den granskas i färdigt skick för att kunna få ett typgodkännande. För denna granskning krävs att SKL får ett tillräckligt antal provlotter ur produktionen för undersökning. SKL:s skriftliga yttrande från förhandsgranskning och slutgranskning skall bifogas ansökan till Lotteriinspektionen om typgodkännande.

Ett beslut om typgodkännande utfärdas för en tid om högst tre år. En typgodkänd lott tilldelas ett LN-nummer. I samband med ansökningsreserveras ett LN-nummer för sökanden.

Om Lotteriinspektionen vid kontroll av lotter upptäcker att de inte har de i dessa villkor angivna egenskaperna, har Lotteriinspektionen rätt att meddela förelägganden och förbud, som får förenas med vite, samt besluta om varning eller återkalla tillståndet.

Ovanstående gäller också om det konstateras, att den fastställda vinstplanen inte har uppfyllts på det sättet att det sammanlagda vinstvärdet har underskridits eller överskridits eller att vinstfördelningen har blivit felaktig.

Ansökan om typgodkännande sänds till:

Lotteriinspektionen,

Box 713

Tel 0152-461 50

Postgiro 95 45 82 – 3

645 59 Strängnäs

Fax 0152-461 80

Bankgiro 50 50 – 0875

I samband med ansökan skall ansökningsavgift betalas till Lotteriinspektionens postgiro eller bankgiro. Avgiftens storlek framgår av

2004-10-19
Version: 1.01

lotteriförordningen (1994:1451) och avgiftsförordningen (1992:191).
Kostnader tillkommer för SKL:s granskning.

Kostnader för eventuella resor, hotell och traktamenten tillkommer för
såväl Lotteriinspektionen som SKL.

Lotteriinspektionen för register över typgodkända lotter.
Registerhållningsavgiften är 300 kr per lott och år. Avgiften betalas på det
sätt som Lotteriinspektionen beslutar.

1.4 Vinstklasser

Följande klasser av lotter finns:

Klass 1. med högsta vinstvärde	1/33 av gällande prisbasbelopp
Klass 2. med högsta vinstvärde	1/6 av gällande prisbasbelopp
Klass 3. med högsta vinstvärde	1 gällande prisbasbelopp
Klass 4. med högsta vinstvärde	10 gällande prisbasbelopp
Klass 5. Med högsta vinstvärde över	10 gällande prisbasbelopp

2. Allmänna villkor

2.1 Kontroll av vinstplan

Lotteriinspektionen skall ha möjlighet att kontrollera att vinstplanen uppfyllts t.ex. genom att granska dataprogram, tryckplåtar, kontrollistor och annan dokumentation för lotteriets vinstplan.

2.2 Ansvar vid fel

Föreligger brister i lotternas egenskaper som gör att de inte längre uppfyller villkoren för typgodkännande skall produktionen stoppas och redan producerade lotter bör makuleras. Lotteriinspektionen skall omedelbart underrättas.

2.3 Förluster ur färdig produktion och brister i vinstfördelning

Om lotter har försvunnit, blivit utsatta för manipulation eller på annat sätt påverkats så att en avvikelse i vinstfördelningen kan misstänkas, skall anmälan omedelbart göras till Lotteriinspektionen.

2.4 Missbruk av information

Information som medger att exempelvis vinster kan lokaliseras i samband med distributionen eller att sålda högvinster successivt kan följas upp, får inte brukas på ett sätt som missgynnar lottköparna.

3. Slumptalsgenerering och vinstvalidering

3.1 Villkor för slumptalsgeneratorer

Teknisk utrustning, som används i för insatser, vinstdragnings eller kontroll av egentliga lotterier och bingospel, skall vara typgodkända.

Med slumptalsgeneratorer menas i detta dokument ett tekniskt instrument, i vid mening, för konstruktion av talföljder, som har vissa statistiska egenskaper gemensamma med talföljder, som uppstår rent slumpmässigt efter en given sannolikhetsfördelning.

Statistiska villkor

Moderna slumptalsgeneratorer, som ingår som givna funktioner i olika typer av programvara, uppfyller som regel de krav, som rimligen kan ställas på en slumptalsgenerator. Detta bygger på att generatoren utgår från en algoritm, som är publicerad i en internationellt erkänd tidskrift, alternativt i en bok. I dessa artiklar återfinns ofta resultat från robusta statistiska test.

För att en slumptalsgenerator, som används i ett lotteri skall kunna erhålla typgodkännande krävs därför att den använda algoritmen har varit publicerad i en internationellt erkänd publikation. Den som ansöker om typgodkännande måste kunna ange referensen, redovisa algoritmen och eventuellt den datorprogramkod, som finns i använd standardprogramvara. I kommentarerna till detta avsnitt finns ett exempel på ett välanvänt verk, som kan ge vägledning vid val av algoritm.

Slumptalsgeneratorer kan som regel inte direkt generera de önskade lottnumren utan någon form av omräkning krävs. Detta omräkningsförfarande skall noggrant dokumenteras och lämnas in till Lotteriinspektionen. Om slumptalsgeneratoren byggs in i ett program utvecklat av lotteritillverkaren, måste hela denna programkod redovisas till Lotteriinspektionen, med utförliga kommentarer och dokumentation, speciellt med avseende på de delar där själva lottnumren genereras. Lotteriinspektionen kommer vid behov att låta granska programmet och genomföra olika typer av statistiska test. I kommentarerna till detta avsnitt finns ytterligare information om omräkningsförfarandet.

Test av genererade lottnummer

I de fall använda algoritmer ej har publicerats kan typgodkännande ges i särskilda fall. Lotteritillverkaren måste då själv utföra statistiska test på en

lång serie av genererade lottnummer. Antalet bestäms från fall till fall av Lotteriinspektionen. De gjorda testen skall sedan noggrant dokumenteras och lämnas in till Lotteriinspektionen. Exempel på test, som kan bli aktuella är X^2 -test, autokorrelationstest och runtest. I förekommande fall ger Lotteriinspektionen instruktioner för genomförande av testen. Syftet med sådana test är främst att slumpalsgeneratorer, som visar sig inte uppfylla kraven, skall utgå på ett tidigt stadium. I kommentarerna till detta avsnitt finns ytterligare information om X^2 -testet.

Kommentarer

Underlag för val av algoritm

Ett mycket välanvänt och refererat verk är "Knuth, D.E.: *The Art of Computer Programming* Volume 2: *Seminumerical Algorithms* 2:a uppl. Addison-Wesley, Reading, Mass., 1981." I denna föreslås bl a kongruensgeneratorer. Dessa har följande konstruktion. Via en algoritm skapas (för det *ite* slumptalet) ett heltal, X_i mellan 1 och (ett valt tal) M . Från X_i bildas en tal U_i genom

$$U_i = X_i / M$$

Talet U_i kommer på detta sätt att hamna mellan 0 och 1 och man inser att det finns maximalt M unika tal. Om det finns precis M unika tal sägas generatoren ha full period. M begränsas av storleken hos datorns primärminne och för en 32-bitars dator kan M därför väljas till max. 232. (För 16-bitars datorer gäller förstås 2^{16} .) Algoritmen för att skapa X_i har följande utseende:

$$X_i = (a X_{i-1} + c) \text{ mod } M$$

där a och c är konstanter och mod M innebär att X_i är resten vid division med M . För att datorn skall få full period ställs krav på valen av a och c . Specifikation av dessa krav ges i boken av Knuth, men kort kan sägas att c och M ej får ha gemensamma delare och att a skall väljas så att $a+3$ är delbar med 4 och $a+p-1$ är delbar med p , för varje primtal, p , som delar M . Om M väljs till 2^{32} måste c vara udda.

Exempel på val av parametrar är $M=2^{32}$, $a=1589013525$ och $c=1$. Ytterligare exempel ges i Ripley (1983). Algoritmen för att skapa successiva X_i -värden behöver ett startvärde, X_0 . En vanlig och rekommenderad metod för detta är att utnyttja datorns klockfunktion, som ger antal sekunder räknat från ett visst startdatum (vanligen 1970-01-01). En annan metod är att göra detta första gången, lagra X_0 på externfil, och sedan

spara det sista skapade X_i på annan externfil. När generatorn nästa gång används läses detta sista värde in som nytt X_0 . På detta sätt kan alla lottnummerserier återskapas.

Information om omräkningsförfarandet

Omräkningsförfarandet handlar ofta om att dra lottnummer "utan återläggning". En vanlig metod att göra detta är att dela in intervallet 0 till 1 i precis så många lika stora delintervall, som man vill ha lottnummerantal. Kongruensgeneratorerna ovan har en period, vilket innebär att samma slumpantal återkommer inte förrän hela perioden har genomgått, förutsatt full period. Dock kan flera unika slumpantal tillhöra samma delintervall. För att uppnå dragning utan återläggning krävs därför ett antal säkerhetskravssatser i det datorprogram, som används. Säkerhetskravssatserna skall undersöka, dels vilket intervall, som är aktuellt, dels om detta intervall har besökts förut, i vilket fall dragningen skall upprepas.

Information om χ^2 -testet

χ^2 -testet utförs på följande sätt: Antag att lotteriet består av numren 1, 2, 3, . . . , M . Varje nummer bör då dras med sannolikheten $1/M$. Om vi vill testa detta skall vi dra N nummer så att $N=5M$, dvs minst fem gånger antal lotterinumner. I en tabell noterar vi hur många gånger varje nummer blir draget i denna serie. Antag att nummer 1 blir draget n_1 ggr, nummer 2 n_2 gr etc. Beräkna sedan följande s k teststorhet:

$$T = \frac{(n_1 - N/M)^2}{N/M} + \frac{(n_2 - N/M)^2}{N/M} + \dots + \frac{(n_M - N/M)^2}{N/M}$$

T jämförs sedan med en tabell över χ^2 -fördelningen. Det tal, som T skall jämföras med skall motsvara $M-1$ frihetsgrader och vald felrisk (α) i det test man vill göra. En dylik tabell återfinns i de flesta grundläggande läroböcker i statistik.

En vanlig variant av autokorrelationstest är Durbin-Watson's test. Detta och det s k run-testet finns väl dokumenterade i flera grundläggande läroböcker i statistik, t ex (Aczel, 1996).

Referenser

- Aczel, A. (1996) *Complete business statistics* 3:e uppl. Irwin.
Knuth, D.E. (1981) *The art of Computer Programming 2, Seminumerical Algorithms*. 2nd ed. Addison- Wesley, Reading, Mass.

Ripley, B.D. (1983) Computer Generation of Random Variables: A Tutorial. *International Statistical Review*, 51, s. 301-319.

3.2 Vinstvalidering

Att den redovisade vinstplanen uppfylls på ett korrekt sätt skall säkerställas.

Kommentar

Begreppet ”på ett korrekt sätt” innebär att den totala vinstsumman liksom antalet vinster av olika belopp eller typ skall vara i överensstämmelse med kundens specifikation. Tillverkaren får dock inte acceptera sådana krav från kunden som uppenbarligen innebär att det finns risk för medvetet fusk. En viss styrning av den slumpmässiga fördelningen av vinster av olika typ inom det totala lotteriet kan dock accepteras så länge det inte innebär att lottköparna som kollektiv missgynnas och det inte finns risk för fusk.

4. Villkor för förhandsdragna lotter (förslutna)

4.1 Allmänna krav

Lotterna får inte ha sådana fysiska defekter eller märkningar att vinstlotterna kan sorteras ut utan att en eventuell förslutning bryts.

Enskild lott, som ska delta i fördelningsvinstdragning, skall vara unik.

Avsnitt 4 har disponerats så, att de faktiska kraven anges nedan. I bilaga 1 finns en ordlista, som förklarar en del av de använda begreppen, men som också innehåller **tvingande definitioner** av vissa tekniska begrepp, exempelvis mikrotext.

Kommentar

Beträffande fördelningsvinstdragning, se förklaring i ordlistan.

4.2 Krav på lotter i olika vinstklasser

4.2.1 *Vinstklass F1. Högsta vinstvärde 1/33 av gällande prisbasbelopp*

F1.1 Spelinformationen skall inte kunna avläsas genom att lotterna på ett enkelt sätt öppnas och återförsluts.

F1.2 Det skall inte gå att avläsa spelinformationen med genomlysning.

F1.3 Spelinformationen får inte ge en relief på förslutningens utsida.

4.2.2 *Vinstklass F2. Högsta vinstvärde 1/6 av gällande prisbasbelopp*

F2.1 Spelinformationen skall inte kunna avläsas genom att lotterna på ett enkelt sätt öppnas och återförsluts.

F2.2 Det skall inte gå att avläsa spelinformationen med genomlysning.

- F2.3 Spelinformationen får inte ge en relief på förslutningens utsida.
- F2.4 Lotten skall ha skydd mot enklare typ av reproduktion. Exv. färgkopiering och/eller datorgenererad färgutskrift.
- F2.5 Lotten skall vara försedd med en UV-säkring.
- F2.6 Skrapfält som döljer spelinformation skall ha någon form av övertryck.
- 4.2.3 Vinstklass F3. Högsta vinstvärde 1 gällande pristasbelopp*
- F3.1 Spelinformationen skall inte kunna avläsas genom att lotterna på ett enkelt sätt öppnas och återförsluts.
- F3.2 Det skall inte gå att avläsa spelinformationen med genomlysning.
- F3.3 Spelinformationen får inte ge en relief på förslutningens utsida.
- F3.4 Lotten skall ha skydd mot enklare typ av reproduktion. Exv. färgkopiering och/eller datorgenererad färgutskrift.
- F3.5 Lotten skall vara försedd med en UV-säkring.
- F3.6 Skrapfält som döljer spelinformation skall ha någon form av övertryck.
- F3.7 Förslutna kontrollfält skall skyddas mot lyftning och avläsning.
- F3.8 Spelinformationen ska inte kunna avläsas med hjälp av magnetism.
- F3.9 Spelinformationen ska inte kunna avläsas med hjälp av statisk elektricitet.

*4.2.4 Vinstklass F4. Högsta vinstvärde 10 gällande
prisbasbelopp*

- F4.1 Spelinformationen skall inte kunna avläsas genom att lotterna på ett enkelt sätt öppnas och återförsluts.
- F4.2 Det skall inte gå att avläsa spelinformationen med genomlysning.
- F4.3 Spelinformationen får inte ge en relief på förslutningens utsida.
- F4.4 Lotten skall ha skydd mot enklare typ av reproduktion. Exv. färgkopiering och/eller datorgenererad färgutskrift.
- F4.5 Lotten skall vara försedd med en UV-säkring.
- F4.6 Skrapfält med spelinformation skall ha någon form av övertryck.
- F4.7 Förslutna kontrollfält skall skyddas mot lyftning och avläsning.
- F4.8 Spelinformationen ska inte kunna avläsas med hjälp av magnetism.
- F4.9 Spelinformationen ska inte kunna avläsas med hjälp av statisk elektricitet.
- F4.10 Spelinformationen ska inte kunna avläsas med hjälp av röntgen.
- F4.11 Spelinformation skall skyddas mot radering/ändring.
- F4.12 Spelinformationen skall skyddas mot ombyggnad av lotten (sk cut and paste).
- F4.13 Lotten skall vara försedd med mikrotext.

Kommentar

Lotter i denna klass omfattas av kraven i avsnitt 6 om inget annat sägs i respektive punkt.

- 4.2.5 *Vinstklass F5. Högsta vinstvärde över 10 gällande prisbasbelopp*
- F5.1 Spelinformationen skall inte kunna avläsas genom att lotterna på ett enkelt sätt öppnas och återförsluts.
- F5.2 Det skall inte gå att avläsa spelinformationen med genomlysning.
- F5.3 Spelinformationen får inte ge en relief på förslutningens utsida.
- F5.4 Lotten skall ha skydd mot enklare typ av reproduktion. Exv. färgkopiering och/eller datorgenererad färgutskrift.
- F5.5 Lotten skall vara försedd med en UV-säkring.
- F5.6 Skrapfält med spelinformation skall ha någon form av övertryck.
- F5.7 Förslutna kontrollfält skall skyddas mot lyftning och avläsning.
- F5.8 Spelinformationen ska inte kunna avläsas med hjälp av magnetism.
- F5.9 Spelinformationen ska inte kunna avläsas med hjälp av statisk elektricitet.
- F5.10 Spelinformationen ska inte kunna avläsas med hjälp av röntgen.
- F5.11 Spelinformation skall skyddas mot radering/ändring.
- F5.12 Spelinformationen skall skyddas mot ombyggnad av lotten (sk cut and paste).
- F5.13 Lotten skall vara försedd med mikrotex.

Kommentar

Lotter i denna klass omfattas av kraven i avsnitt 6.

5. Villkor för efterhandsdragna lotter (ej förslutna)

5.1 Disponering av avsnittet

Avsnitt 4 har disponerats så, att de faktiska kraven anges nedan. I [bilaga 1](#) finns en ordlista, som förklarar en del av de använda begreppen, men som också innehåller **tvingande definitioner** av vissa tekniska begrepp, exempelvis mikrotext.

5.2 Krav på lotter i olika vinstklasser

5.2.1 *Vinstklass E1. Högsta vinstvärde 1/33 av gällande prisbasbelopp*

E1.1 Lotten skall ha skydd mot enklare typ av reproduktion. Exv. färgkopiering och/eller datorgenererad färgutskrift.

E1.2 Lotten skall vara försedd med en UV-säkring.

5.2.2 *Vinstklass E2. Högsta vinstvärde 1/6 av gällande prisbasbelopp*

E2.1 Lotten skall ha skydd mot enklare typ av reproduktion. Exv. färgkopiering och/eller datorgenererad färgutskrift.

E2.2 Lotten skall vara försedd med en UV-säkring.

E2.3 Lotten skall vara försedd med mikrotext,

5.2.3 *Vinstklass E3. Högsta vinstvärde 1 gällande prisbasbelopp*

E3.1 Lotten skall ha ett enklare värdetrycksmönster som skydd mot reproduktion. Exv. färgkopiering och/eller datorgenererad färgutskrift.

E3.2 Lotten skall vara försedd med en UV-säkring.

E3.3 Lotten skall vara försedd med mikrotext.

- E3.4 Lotten skall vara tillverkad av vattenmärkt (enkel- eller dubbelverkande) papper och som innehåller skydd mot kemisk radering.
- E3.5 Spelinformation skall skyddas mot radering/ändring.
- E3.6 Spelinformationen skall skyddas mot ombyggnad av lotten (sk cut and paste).

5.2.4 Vinstklass E4. Högsta vinstvärde 10 gällande prisbasbelopp

- E4.1 Lotten skall ha ett värdetrycksmönster (guillocherat eller av relieftyp) som skydd mot reproduktion.
- E4.2 Lotten skall vara försedd med en UV-säkring.
- E4.3 Lotten skall vara försedd med mikrotext.
- E4.4 Lotten skall vara tillverkad av vattenmärkt (enkel- eller dubbelverkande) papper och som innehåller skydd mot kemisk radering.
- E4.5 Spelinformation skall skyddas mot radering/ändring.
- E4.6 Spelinformationen skall skyddas mot ombyggnad av lotten (sk cut and paste).

Kommentar

Lotter i denna klass omfattas av kraven i avsnitt 6 om inget annat sägs i respektive punkt.

5.2.5 Vinstklass E5. Högsta vinstvärde över 10 gällande prisbasbelopp

- E5.1 Lotten skall ha ett värdetrycksmönster (guillocherat eller av relieftyp) som skydd mot reproduktion.
- E5.2 Lotten skall vara försedd med en UV-säkring.
- E5.3 Lotten skall vara försedd med mikrotext.

2004-10-19
Version: 1.01

- E5.4 Lotten skall vara tillverkad av vattenmärkt (enkel- eller dubbelverkande) papper och som innehåller skydd mot kemisk radering.
- E5.5 Spelinformation skall skyddas mot radering/ändring.
- E5.6 Spelinformationen skall skyddas mot ombyggnad av lotten (sk cut and paste).

Kommentar

Beträffande punkterna E4.4 och E5.4 bör noteras vad som sägs i avsnitt 1.1 (sista stycket) om kombinationslotter. Om konflikten i en sådan lott gäller genomsynsskydd kontra en dokumentsäkring som bygger på genomsikt (vattenmärke) måste av naturliga skäl genomsynsskyddet prioriteras.

Lotter i denna klass omfattas av kraven i avsnitt 6.

6. Särskilda villkor

6.1 Inledning

Villkoren i detta kapitel gäller för typgodkännande av lotter i vinstklasserna E 4 – 5 eller F 4 – 5 samt för typgodkännande av slumpalsgeneratorer som skall användas i nämnda vinstklasser såvitt avser avsnitt 6.8.3, 6.8.4, 6.8.5 och 6.8.6. I vissa fall har begränsningar gjorts för klass 4, vilket i så fall noteras under aktuell punkt i avsnittet.

Villkoren har formulerats så teknik- och lösningsneutrala som möjligt mot bakgrund av den snabba tekniska utvecklingen. Villkoren och tillhörande kommentarer skall ses som ett sätt att realisera en lägsta tillåten säkerhetsnivå.

6.2 Anmälning och informationsplikt

Innan en lottproduktion för första gången påbörjas skall anmälan göras till Lotteriinspektionen, som beslutar om tidpunkt för ett första besök hos tillverkaren. Inspektionen avgör också vem eller vilka som skall utföra granskningen.

All den information som granskarna behöver för att kunna utföra sitt arbete skall lämnas. Om sökanden i något fall anser att information är sekretessbelagd skall detta redovisas. Sökanden skall garantera att granskarna får tillgång till alla de lokaler som upptas i detta dokument, att kompetent personal får medverka i olika granskningsmoment samt att säkerhetschef (och eventuell informationssäkerhetsansvarig) medverkar i den del av granskningen som berör säkerheten.

Sökanden skall hålla sig informerad om hur lotterna produceras. Sker ändringar i produktionen av sådant slag att de kan antas påverka säkerheten skall anmälan omedelbart göras till Lotteriinspektionen (jfr. avsnitt 2).

Kommentar

Skyldigheten att hålla sig informerad om produktionen är vidsträckt och gäller exempelvis ägarbyten eller allvarliga incidenter såsom brand, allvarligt inbrott o dyl.

För att inte riskera försenad produktionsstart, bör anmälan göras **minst tre månader före tänkt produktion** eftersom granskningen kan leda fram till att åtminstone allvarigare brister måste avhjälpas. Den som påkallar besöket är betalningsansvarig. Den personal som utför granskningen har tystnadsplikt och samtliga handlingar inklusive granskningsrapporten behandlas som hemligt material: allt så långt svensk lagstiftning tillåter detta.

6.3 Ledning och organisation hos lottillverkaren

Den som tillverkar lotterna skall vara organiserad och ledas på ett sådant sätt att det finns en tydligt definierad ansvarsfördelning mellan olika befattningshavare i lottproduktionen. Härvid skall det finnas en utsedd säkerhetschef och en ersättare för denne. Säkerhetschefen skall ges rimlig tid för att kunna utföra sina uppgifter och skall rapportera direkt till den verkställande ledningen. Det skall även finnas en utsedd informationssäkerhetsansvarig samt en ersättare för denne som ansvarar för informationssäkerheten inom produktionen (jämför avsnitt 6.8 om Informationssäkerhet, där begreppet definieras). Uppgift om namn på de utsedda personerna skall på begäran lämnas till Lotteriinspektionen.

Kommentar

Syftet är att säkerställa att det inte finns oklarheter om vem som skall upprätthålla de säkerhetsnivåer som högsta ledningen har beslutat skall gälla. Vilka dessa nivåer är, skall dokumenteras i kvalitetssystemet (jfr avsnitt 6.5). Rollen som informationssäkerhetsansvarig kan samordnas med säkerhetschefens uppgifter (jämför punkt 6.3), men kan ofta med fördel läggas på någon annan. En viktig uppgift för den informationssäkerhetsansvarige är att skaffa en helhetsbild av säkerheten, att kontrollera efterlevnaden av givna regler samt att kontinuerligt anpassa skyddet mot den vid olika tidpunkter gällande hotbilden och produktionsprocessen. Det är viktigt att personen har förståelse för alla av lottproduktionen berörda processer och att säkerheten omgående anpassas då det sker förändringar i produktionen. De säkerhetsansvariga har en viktig roll när det gäller att driva säkerhetsfrågor, att åtgärda upptäckta brister och att samordna insatser för att skapa en totalt sett god säkerhet.

6.4 Lottillverkarens hot- och riskanalys

Den som tillverkar lotterna skall ha genomfört en systematisk hot- och riskanalys när det gäller olika aspekter på säkerhet (inkl informationssäkerhet). En sådan analys skall ha genomförts (eller reviderats) under de senaste tolv månaderna före ansökan om

typgodkännande. Analysen skall inkludera de hot som kan emanera från personal, eventuellt i maskopi med utomstående personer eller under press från sådana personer. Resultatet av analysen skall dokumenteras, men får inte spridas till fler än dem som behöver informationen för sin tjänst.

En katastrofplan skall finnas för att klara produktionen om det inträffar dramatiska situationer.

Kommentar

Med hot- och riskanalys avses en systematisk bedömning av vilka hot som kan tänkas finnas mot verksamheten och sannolikheten för att de skall bli en realitet. Hot- och riskanalysens omfattning bör anpassas efter verksamheten och bör inte göras mera omfattande än nödvändigt. Syftet är att säkerställa att man inte arbetar med ad hoc-lösningar i säkerhetsarbetet utan har ett välstrukturerat och genomtänkt underlag för lösningar.

Analysen bör revideras åtminstone en gång per år eftersom hotbilden, liksom sannolikheten för att vissa hot skall realiseras, förändras över tiden. Revideringarna bör dokumenteras, och om så sker, inte spridas till fler än dem som behöver informationen för sin tjänst.

6.5 Kvalitetssystem hos lottillverkaren

Den som tillverkar lotterna skall ha ett strukturerat och dokumenterat kvalitetssystem som är anpassat efter verksamhetens krav.

Incidentrapportering skall ingå i kvalitetssystemet och upptäckta brister skall åtgärdas. Det skall även finnas en fortlöpande kvalitetskontroll under pågående produktion och tydliga regler om vem som får besluta om att stoppa produktionen och redan tryckta lotter bör makuleras.

Kvalitetssystemet skall säkerställa att förändringar dokumenteras i sådan omfattning att man får spårbarhet om man i efterhand vill klarlägga vad som har gjorts och av vem.

Kommentar

Syftet är att det skall finnas ordning och reda i tillverkarens verksamheten och att viktiga rutiner, inte minst i säkerhetsarbetet, är tydligt dokumenterade och kända av dem som är berörda. Systemet bör finnas tillgängligt i pappersform eller elektroniskt för anställda. Det är inget krav på att tillverkaren är certifierad enligt någon standard, t.ex. ISO 9000, men det är en fördel om tillverkaren har ett etablerat samarbete med någon extern revisor. En viktig del i kvalitetssystemet är hur verksamheten utvecklas och hur man systematiskt tar reda på var det finns förbättringspotential. Ett sådant sätt är att dra lärdomar av incidenter och eventuella klagomål från externa intressenter.

6.6 Lottillverkarens lokaler

6.6.1 *Helhetsyn*

Byggnaden och lokalerna däri skall vara utformade så att man har en homogen säkerhet i hela anläggningen. Det handlar därför om att genom en hot- och riskanalys (jämför avsnitt 6.4 ovan) definiera den nivå som kan anses tillräcklig för att möta realistiska hot. Suboptimeringar skall undvikas.

6.6.2 *Byggnadens läge och utformning*

Klass 5: Ytterväggarna och ytterdörrarna skall vara av stabil konstruktion. Fönster belägna under fyra meter från markplanet eller byggnadsavsats (eller dylikt) skall vara förstärkta mot inbrott med säkerhetsrutor eller galler av motsvarande klass som dörrarna och vara försedda med larm.

Klass 4: Ytterväggarna och ytterdörrarna skall vara av stabil konstruktion. Fönster och dörrar skall vara försedda med larm.

Verksamheten bör i första hand bedrivas i en fristående byggnad med fria ytor runt om och i andra hand i en separerad del med förstärkt säkerhetsskydd i en byggnad, som används för även annan verksamhet. Med hänsyn tagen till de olika arbetsmomentens säkerhetssäkerhetskrav bör vissa lokaler vara avgränsade från varandra på ett sätt som möjliggör tillträdeskontroll (olika säkerhetszoner). Endast personal med tydligt behov av att vistas i en viss zon skall ha tillträde dit. Väggar och dörrar i sektiongränser skall vara stabila. Om avgränsningen sker med någon form av staket skall detta vara stabilt och det skall ansluta till tak och omgivande väggar på ett permanent sätt (får inte vara för lätt att lossa).

Kommentar

Om produktionen är av begränsad omfattning kan kravet på uppdelning i olika zoner för produktionsmomenten sänkas. Den del av lokalerna som används för framställningen måste i sådant fall ha ett stabilt skalskydd, som skapas byggtkniskt eller i kombination med olika larmformer. In- och utpassering i en sådan utvidgad säkerhetszon skall ske genom en passerkontroll.

6.6.3 *In- och utpassering*

In- och utpassering för personal och besökare skall ske genom anordning som medger full kontroll och begränsning av inpasseringen. In- och utpasseringar skall registreras.

Inga oanmälda besökare tillåts passera in. Besökare skall bära en väl synlig bricka. Under vistelsen i byggnaden skall besökare vara under uppsikt och får inte tillåtas gå fritt i byggnaden.

Nödutgångar måste lätt kunna öppnas inifrån, men skall sakna anordning för att öppnas utifrån. När nödutgång öppnas skall larmet omedelbart träda i funktion. Larm på nödutgångar får inte ha någon möjlighet till förbikoppling.

Av besöksrutinerna skall framgå vem som ansvarar för besök av kunder, servicepersonal m.fl. Servicepersonal skall ges tydliga instruktioner om var de får uppehålla sig.

6.6.4 Lokaler för färdiga lotter och för utleverans

Klass 5: Inom byggnaden skall det finnas ett förstärkt utrymme för förvaring av färdigtryckta produkter och annat känsligt material. Väggarna och dörrarna till detta utrymme skall vara förstärkta och därmed svårforcerade. Utrymmet skall ha passerkontroll och bör vara larmat även under dagtid då ingen befinner sig där inne. Det får inte finnas fönster i denna typ av utrymme. Denna lokal bör helst inte ligga mot yttervägg.

Klass 4: Inom byggnaden skall det finnas ett särskilt utrymme för förvaring av färdigtryckta produkter och annat känsligt material. Detta utrymme skall ha en avgränsning mot andra lokaler som är stabil och försedd med passerkontroll och larm (skall vara aktiverat även under dagtid då ingen befinner sig där inne).

Klass 5: Utleveranser från byggnaden skall ske genom en sluss vars inre dörrar skall hållas stängda då lastning sker. Dörrarna (portarna) till slussen skall ha ett inbrottsskydd av samma klass som övriga ytterdörrar.

Klass 4: Vid utlastningen skall mer än en anställd från tryckeriet vara närvarande. Helst skall utlastningen ske från ett utrymme som kan stängas inåt medan arbetet pågår.

Kommentar

Som exempel på vad som menas med ”svårforcerad vägg” kan nämnas vägg av minst 15 cm betong. Alternativt kan accepteras att området har läsbara stålgrindar av en typ som hindrar person att ta sig igenom, kombinerat med larm och kontinuerlig kameraövervakning.

6.7 Fysisk säkerhet hos lottillverkaren

6.7.1 *Inbrottslarm*

Inbrottslarm skall finnas. Anläggningen utformas så att den täcker alla lokaler, där det kan anses nödvändigt med hänsyn till de arbetsmoment som utförs där eller vad som förvaras i lokalerna.

Beskrivningar över larmsystemets uppbyggnad och funktion får endast delges behörig personal.

Larm kan terminera internt inom företaget eller hos bevakningsföretag, men vid larm skall nödvändiga åtgärder kunna vidtas under hela dygnet och alla tider av året.

Anläggningen skall ha ”daglarm” som ständigt är inkopplat som övervakning mot åverkan och sabotage (skall inkludera nödutgångarna). Till- och fränkoppling utförs i centralapparat eller separat manöverenhet. Förbikoppling får endast medge passage fram till dessa.

Larm skall aktiveras när tillverkningen avslutas och ingen längre har anledning att vistas i lokalerna.

Larmanläggningen skall ha reservkraft. Fel i strömförsörjningen skall överföras till larmcen-tralen. Larmets funktioner skall kontrolleras regelbundet (inklusive kopplingen till det ställe där larm terminerar). Nödutgångar skall också kontrolleras regelbundet.

Om någon punkt i inbrottslarmet kommer ur funktion tillfälligtvis, t ex på en dörr, är företaget skyldigt att ordna bevakning på lämpligt sätt så att säkerhetsnivån kan upprätthållas.

Kommentar

Inbrottslarmet bör i första hand utformas som ett skalskydd (early warning) kompletterat med volymlarm och punktskydd. Sabotageskydd är viktigt och detektorer skall vara av sådan modell att de ger larm vid försök till övertäckning eller annat sätt att försätta dem ur funktion. Vid tillkoppling av larmet skall det kunna konstateras att alla delar är i funktion. För att hålla så hög säkerhetsnivå som möjligt, bör larmsystemet tillåta att man har vissa lokaler larmade och vissa olarmade vid samma tillfälle. Detta sker genom lämplig sektionering av anläggningen. En sådan sektionering ger också personalen möjlighet att snabbt se var larmpunkt har utlöst. Det kan vara lämpligt att välja en anläggning som kan klassa larm i olika

angelägenhetsgrader (prioriterade larm). Kontroll av larmfunktion och nödutgångarna bör ske åtminstone en gång per kvartal. Kontrollerna dokumenteras. Företaget bör ha avtal med bevakningsföretag eller annan larmcentral för mottagning av larm och för uttryckning vid larm. Tiden från larm till dess det finns folk på plats bör vara högst 20 minuter. Reservkraften kan ordnas med batterier, som bör säkerställa fullgod larmfunktion under åtminstone 8 timmar.

6.7.2 Passerkontroll

För kontroll av tillträde till byggnaden och dess lokaler skall finnas en passerkontrollanläggning av god kvalitet.

Läsaren i anläggningen skall fungera med kort i kombination med personlig kod alternativt annat personspecifikt system.

Centralenheten och skrivare skall vara fysiskt skyddade mot åverkan och mot tillträde för obehöriga samt ha behörighetsnivåer för dem som måste ha tillgång till data, program o dyl.

Systemet skall automatiskt eller genom programmering ge signallistor vid felaktig användning av kort (underlag för åtgärder).

Anläggningen skall ha minneskapacitet nog för att bevara händelser (in- och utpasseringar o dyl) för minst de tre sista, hela kalendermånaderna. Kommunikationen mellan central-enheten och styrdator, t ex en administrativ dator, skall utföras så att risken för manipulation förhindras (t.ex. genom krypterad kommunikation).

Systemadministratör och annan med hög behörighet i systemet skall, om detta är tekniskt möjligt, förhindras att radera loggfiler för de egna korten. Om detta är tekniskt omöjligt att genomföra, skall de förbjudas att radera eller förändra sina loggfiler.

Kommentar

Koder i passerkontrollsystemet skall vara personliga för att man i efterhand via loggen skall kunna avgöra vems kod och kort som har använts. Anlitat bevakningsföretag bör vara auktoriserat enligt de nationella reglerna i det land där tryckeriet finns. För att upprätthålla respekten för passersystemet, är det viktigt att försök till överträdelse av tilldelad behörighet alltid leder till utredning och kontakt med den som gjort försöket.

6.7.3 Hantering av färdiga lotter och makulatur

Helt eller nästan färdiga lotter får inte ligga framme i lokalerna då arbetet avbryts för nattvila eller helgledighet. Arbetet skall planeras så att dessa lotter placeras i säkert utrymme. Detsamma gäller för makulatur.

Rutiner skall utformas på sådant sätt att man förhindrar stöld av enskilda färdigtryckta lottsedlar. Eventuella tillgrepp skall kunna upptäckas.

Det skall finnas säkra rutiner för omhändertagande av makulatur (provtryck, skadade lottsedlar m.m.). All makulatur skall protokollföras. I första hand skall destruktionsarbetet ske i egen anläggning och utan att makulaturen transporteras utanför det av företaget kontrollerade området. Destruktionsarbetet skall ske på sådant sätt, att mer än en person alltid är närvarande. Om annan anläggning anlitas för destruktionsarbetet krävs att detta sker i en anläggning som kan erbjuda tillräckligt hög säkerhet och att transporterna dit sker under säkra former. Avtal måste tecknas med anlitate företag och personal från tryckeriet måste övervaka både transporterna och själva destruktionsarbetet.

Förpackning, utlastning från produktionslokalen samt transporten till kunden av de färdiga lotterna skall ske på sådant sätt att inga lotter försvinner.

När de färdiga lotterna placeras i det särskilda utrymmet för utleverans skall de vara förpackade på sådant sätt att man måste bryta ett ytterhölje av något slag för att komma åt enskilda lotter. Om det trots allt konstateras att en plombering brutits skall anmälan omedelbart göras till Lotteriinspektionen.

Kommentar

För transporten av färdiga lotter till kunden bör anlitas välrenommerat företag, som har fordon som kan plomberas. Vägvalet skall styras så att transportören inte väljer en mera riskabel väg för att vinna exempelvis ekonomiska fördelar. Mellanstopp skall undvikas. Leveransen till kunden bör planeras så att godset kan lossas och ställas i säkert förvar omedelbart vid ankomsten. Tillfällig uppställning av lastbilen över natt eller annan tid skall alltså undvikas.

6.7.4 TV-övervakning

Om den nationella lagstiftningen tillåter TV-övervakning inom och utanför anläggningen, så bör sådan övervakning finnas där det kan anses nödvändigt för att upprätthålla säkerhetsnivån.

Inspelade filmer eller annat media skall sparas på ett betryggande sätt under tre månader och skall kunna visas upp för Lotteriinspektionen på begäran.

Kommentar

Om TV-övervakning har installerats, bör man välja kameror med tillräckligt god upplösning för att i efterhand om möjligt medge identifiering av person. Kamerorna hålls fria från smuts och placeras så att de inte skymms av lagervaror eller annat skrymmande material. För att försvåra kartläggning av kamerornas exakta övervakningsområden bör de täckas med lober.

6.7.5 *Personalstöd*

Tillverkaren bör ha rutiner för att tidigt upptäcka begynnande missbruksproblem hos anställda (alkohol eller andra droger). Det skall finnas genomtänkta handlingsregler för fall då sådant missbruk upptäcks.

Kommentar

Särskild uppmärksamhet bör i säkerhetsarbetet ägnas åt den risk som finns för samverkan mellan anställd och personer utanför företaget. Sådan ”samverkan” kan ske frivilligt eller under allvarligt hot. Missbruks- och andra problem accentuerar denna problematik. I den mån de nationella reglerna medger det, bör kontroller av de jobbsökande ske innan de anställs när det gäller eventuellt begångna brott, deras ekonomiska situation och andra sakliga omständigheter som kan påverka deras lämplighet för uppgifterna. Under löpande anställning bör arbetsledningen vara uppmärksam på signaler på att någon anställd har problem.

6.8 Informationssäkerhet hos lottillverkaren

6.8.1 *Generellt krav*

Det skall ha säkerställts

att obehöriga hindras från att ta del av sådan information som kan användas för att tillvinna sig själv eller andra fördelar,

att lagrad information inte förloras, förvanskas eller görs otillgänglig,

att i produktionen använda datasystem är skyddade mot intrång från obehöriga samt

att överföring av information (kommunikation) sker på ett sätt som hindrar obehöriga att ta del av informationen under den tid den är av vital betydelse för säkerheten.

Antalet behöriga användare skall vara så litet som möjligt utan att verksamheten för den sakens skull riskeras.

Kommentar

Med **informationssäkerhet** menas *säkerhet vid hantering av information avseende önskad tillgänglighet, kvalitet, sekretess och spårbarhet.*

Informationssäkerhet inkluderar både traditionell datasäkerhet (IT-säkerhet) och säkerhet som är relaterad till hantering av information i olika verksamheter. Med **IT-säkerhet** menas *säkerhet i IT-system* och begreppet inkluderar även *kommunikations säkerhet*. Med **obehörig** avses *var och en som inte med nödvändighet behöver ha tillgång till den aktuella informationen för att kunna utföra sina egna arbetsuppgifter*. Obehöriga finns såväl inom som utanför företaget. För att med säkerhet fastställa vem som är obehörig bör dokumenteras vilka som är behöriga och i vilka avseenden var och en är behörig.

Med **känslig information** avses *information som om den röjes, förstörs eller på oönskat sätt modifieras eller används på felaktigt sätt kan leda till skada för verksamhet, organisation eller enskild person*. För att kunna optimera det förebyggande säkerhetsarbetet skall genomföras en hot- och riskanalys enligt avsnitt 6.4 ovan. Denna analys skall identifiera interna och externa hot mot informationssäkerheten samt innehålla en bedömning av risken för att ett visst hot realiserar. Hoten kan rikta sig mot:

Integritet – tillser att informationen i berörda processer och i databaser förblir korrekt.

Konfidentialitet – skyddar informationen från otillbörlig åtkomst och tillser att användaren är den han/hon uppger sig vara (autenticitet).

Tillgänglighet – ser till att informationen når användaren vid rätt tid. Även skydd mot allvar

liga avbrott (katastrofer) finns inom området tillgänglighet.

= ”Rätt information till rätt användare i rätt tid”.

För denna analys kan kravstandarderna SS 62 77 99-1 vara till god hjälp.

Identifierade risker skall undanröjas snarast möjligt med lämpliga åtgärder. Säkerhetskopiering av information (back up-tagningar) är av mycket stor betydelse. Den måste göras tillräckligt ofta - helst automatiskt för att undvika mänskliga fel - och flera kopiegenerationer bör sparas. Kopiorna, som skall vara märkta, skall förvaras väl skyddade och bör testas regelbundet.

För att förhindra förvanskning eller förlust av information, skall datasystemen, där det är tekniskt möjligt, förses med program för detektering av datavirus. Kryptering måste användas i många fall för att säkerställa önskad säkerhetsnivå.

Särskilda kontroller måste göras för att säkerställa att konfigurering av datasystem har skett på ett korrekt sätt.

6.8.2 Utbildning för de anställda

De anställda skall ha givits nödvändig utbildning och information om behovet av hög säkerhet i informationsförsörjningen och de konsekvenser som uppstår om nivån inte upprätthålles. Det skall ha säkerställts att de anställda följer och är lojala mot givna föreskrifter samt att korrigerande åtgärder vidtas då brister upptäcks.

Kommentar

Denna punkt är mycket viktig. De anställdas kunskap och lojalitet är i hög grad avgörande för hur väl säkerheten kan upprätthållas i det dagliga arbetet. Vid en fusksituation är det vanligt att den som fuskar inte inser, eller vill inse, att ett allvarligt brott begås. Som grund för utbildningen bör ligga en medveten personal- och säkerhetspolicy som aktivt tillämpas och som klart och tydligt informerar om konsekvenserna av missbruk av information rörande lotter.

6.8.3 Spelgenerering

Generering av speldata skall ske på ett sådant sätt, att ingen obehörig får total överblick över var vinsterna finns bland de färdigtryckta lotterna. Inte heller kunden skall få information om var i leveransen som högvinsterna finns.

Vid överföring av speldata till exv. en skrivare skall säkerställas att användningen av filerna loggas.

Kommentar

Vanligen skapas speldata genom att arbetet organiseras etappvis, där olika grupper/personer utför olika delmoment. Ett bra sådant system leder exempelvis till att personalen i efterbehandlingen inte vet vilken kombination av lotter som finns i en bunt med ett visst nummer. Särskild uppmärksamhet måste ägnas risken för att personer i olika grupper samarbetar för att tillvinna sig fördelar.

Printerfil med vinstinformation måste behandlas på ett sätt som säkerställer att ingen obehörig kan kopiera den eller på annat sätt missbruka eller skada informationen. Om sådan information skickas på datamedia per post (motsvarande) måste man välja ett transportalternativ som säkerställer detta.

6.8.4 Datorrum och tekniska skyddsåtgärder

Arbetsplatser varifrån man har access till datorer med känslig information, t.ex. speldata, skall vara placerade i rum, som är väl avskilda från annan verksamhet. Så få personer som möjligt skall ha tillträde till sådana rum och besökare skall hållas under kontinuerlig uppsikt.

Serverar och andra datorer med känslig information skall placeras i ”datorrum”, som är anpassade för ändamålet och som erbjuder god säkerhet mot olika hot. Känslig information får inte lagras i portabla datorer.

Rum med dataarbetsplatser av ovannämnda slag liksom datorrum skall vara låsta under arbetstid och försedda med passersystem med loggningsfunktion. Logglista ur passersystemet skall sparas under sex månader. Rummen skall vara larmade under icke arbetstid.

Obehöriga eller externa skall inte kunna ladda ned information på något media. Samtliga diskettdrivar, bandstationer, skrivare och serieportar skall vara spärrade för obehöriga och externa.

Datorer som används för generering av speldata, får inte innehålla programvaror som kan förvanska eller förstöra känslig information.

Permanent extern koppling till/från dator med känslig information får förekomma endast om det finns synnerliga skäl för detta.

Obrukbara datamedia som innehåller känslig information får inte lämna företaget annat än i fall då företaget har säkerställt destruktion av dem. Om annat företag måste anlitas för service på datorer innehållande känslig information skall lottryckeriet genom avtal säkerställa att informationen inte kommer obehöriga till del.

Om information som är vital för ett lotteri, t.ex. printerfilen, sänds externt elektroniskt eller via mellanlagring på något media, skall genom lämplig validering säkerställas att informationen är oförvanskad innan den används för sitt ändamål.

Kommentar

Det bör finnas en fysiskt ”hård kärna”, som avgränsar all känslig information genom att ifrågasätta alla kopplingar från vitala datorer, som innehåller denna ”kärninformation”. Det gäller alla kopplingar från datorerna till skrivare och annan kringutrustning samt till andra delar av

produktionen. Datorrum skall helst vara fönsterlöst och placeras därför gärna indraget från byggnadsfasaden. Det skall ha skydd mot hot av typen brand, vattenläckage och intrång. Datorer med känslig information bör ha skärmläckare med lösenord.

Extern koppling, t.ex. via Internet, kan finnas på en fristående dator. Om företaget trots allt anser sig behöva en sådan koppling direkt till dator med känslig information skall skälen härför dokumenteras och på begäran redovisas vid granskning.

Eventuell kommunikation mellan datorer (inkl streckkodsläsare) i efterbehandlingen och datorer med känslig information måste säkerställas på lämpligt sätt.

Kravet på destruktion av obrukbara datamedia gäller även hårddiskar som sitter monterade i datorer. Helst skall destruktionen ske i företagets egen regi och utan att sådana media lämnar den egna byggnaden.

Service och reparation av datorer med känslig information bör journalföras i loggbok för att skapa spårbarhet om det senare uppstår problem.

Det får inte förekomma att de anställda på datorer (persondatorer eller servrar) installerar programvaror som inte är nödvändiga för generering av speldata och dylikt. Sådana programvaror, t ex för spel, kan innehålla virus eller annat som riskerar att skada känslig information.

6.8.5 Personliga koder för inloggning och behörighetsadministration

Behöriga skall ha personliga och unika inloggningskoder, som till sin komplexitet anpassas efter det skydd som måste uppnås. Koder skall bytas regelbundet.

Systemadministrationen skall säkerställa att de anställdas behörighet omgående anpassas vid förändringar i arbetsuppgifter och då någon lämnar sin anställning.

Kommentar

Lösenord bör vara långa och det är bra att blanda små och stora bokstäver med siffror. Ett lösenord bör vara lätt att komma ihåg, men svårt att gissa.

Förteckningen över valda koder måste skyddas på ett betryggande sätt.

En systemadministratörs behörigheter blir med nödvändighet hög och inloggningskoden behöver därför bytas oftare än andras. Särskild uppmärksamhet bör ägnas kontrollen av loggfilerna för denna personalkategori.

Om en person har hög behörighet när det gäller känslig information kan behörigheten behöva kopplas bort även i samband med en längre ledighet.

6.8.6 *Utvecklingsarbete*

System- och programutveckling skall ske utanför driftmiljön.

Innan nya produkter, som skall användas för speldatagenerering, filöverföring, utskriftsrutiner eller andra vitala produktionsmoment, tas i drift skall ha tillsetts att de valideras genom noggranna och dokumenterade kontroller/tester.

Kommentar

Innan nya programvaror och system överförs till driftmiljön måste de provas så långt som möjligt i utvecklingsmiljön för att hindra produktionsstörningar.

Produktvalideringen kan ske genom egenkontroll, men då måste det finnas annan personal än den som har utfört utvecklingsarbetet med tillräcklig kompetens för uppgiften.

6.8.7 *System för utbyte av skadade lotter*

Det skall ha säkerställts att det har tillförlitliga rutiner för ersättning av lotter med påtryckt vinstvärde som har skadats under produktionen.

Kommentar

I modern produktion används ofta datastöd i form av streckodsmärkning i detta arbetsmoment. Företaget måste validera använt utbytessystem så att det kan garantera den av kunden godkända spelplanen och vinstfördelningen.

Användningen av streckkod på lotter och lottbuntar innebär i sig ingen kryptering utan måste betraktas som "klartext". Kopplingen mellan information i streckkod och vinstvärdet får inte framgå på enkelt sätt eller som en följd av utbytesarbetet.

2004-10-19
Version: 1.01

Ordlista (med tvingande definitioner)

I ordlistan, som förklarar en del av de använda begreppen, men som också innehåller tvingande definitioner av vissa tekniska begrepp.

Blödande färg	När färgen kommer i kontakt med lösningsmedel flyter den ut och missfärgar underlaget.
Cut and paste	Ett förfalskningssätt där man skär ut spelinformation från en eller flera lotter och sätter samman dem för att göra en vinstkombination.
ESDA	Utrustning som använder statisk elektricitet för att ladda upp exempelvis papper för att i första hand påvisa reliefer.
Efterhandsdraget lotteri	Lotter där dragning sker efter försäljningstidens slut. Lottköparen måste invänta dragningen.
Elektrostatisk teknik	Genom att ladda upp ett papper kan man med hjälp av särskild utrustning (exv. ESDA) påvisa svaga reliefer.
Fiberbelysning	Lampan är placerad i ett lamphus och ljuset leds med hjälp av en böjbar ljusledare av glasfiber (s.k. svanhals) till en punktformad ljusöppning.
Fördelningsvinstdragning	Med fördelningsvinstdragning menas att en vinnande lott ger möjlighet att delta i en dragning av högvinst enligt på lotten lämnad information, dvs. en dragning där högvinsterna fördelas bland högvinstvinnarna. Här är det viktigt att varje högvinst är unik till utseendet.
Förhandsdraget lotteri	Lotter där dragningsresultatet kan avläsas direkt. Lottköparen kan direkt avläsa om lotten är en vinst- eller nitlott.
Guillocherat mönster	Ett värdetrycksmönster av hög kvalitet, som består av tunna linjer som möts i spetsiga vinklar. Det har många skärningspunkter och är sammanhängande.

Kemiskt raderskydd	Papperet innehåller kemikalier som reagerar om de utsätts för lösningsmedel och/eller oxidationsmedel (alkoholer, syror, kolväten, klorin, tensider etc.) genom att papperet missfärgas.
Linjeövertryck	Ett linjemönster som exv. trycks över en förslutning och ut på pappersytan för att skydda förslutningen mot lyftning och återplacering. Kan exempelvis lösas genom att linjeövertrycket fortsätter minst 1 mm utanför förslutningen. Vid återplaceringen av förslutningen uppkommer lätt misspassning i linjemönstret.
Magnetic Viewer	Utrustning (plastkopp med metallpartiklar i vätska) för att påvisa magnetism.
Magnetoscop	Videokamera som registrerar magnetiska fält och partiklar.
Mikrotext	En liten tättskriven text (utan mellanrum mellan bokstäver eller ord) som utan hjälpmedel ger intrycket av att vara en linje med maxhöjd 0,25 mm och minimilängd 35 mm. Vid reproduktion av texten blir den oftast trasig och oläslig.
Moaré	Ett interferensfenomen som ger ett icke önskat ”dubbelmönster”, s.k. vattrat mönster.
nm	Förkortning av nanometer som är ett mått på våglängd.
Relief	Exempelvis siffror eller symboler som påförts med tjock färgbeläggning får en från pappersytan uppstående relief respektive siffror eller symboler som tryckts ned i pappersytan får en nedåtgående relief.
Reliefmönster	Ett värdetrycksmönster av tunna hela linjer där linjerna skapar ett motiv som ger intryck av att vara i relief (3-dimensionellt).
Reproduktion	Avbildning genom fotografering, kopiering eller inscanning med efterföljande utskrift eller tryck.
Släpljus	Belysning med låg infallsvinkel som ”släpar” utefter pappersytan.

Tensider	Samlingsnamn på substanser som sänker ytspänningen för t ex vatten. Dessa ämnen består av en hydrofob (vattenavvisande) del och en hydrofil (vattenlöslig) del. Ett av de största användningsområdena för anjoniska tensider omfattar rengöringsmedel och vätmedel.
Tonplatta	Yta som tryckts med heltäckande färg.
Transparentgörning	Papper sprayas med kemikalier och blir transparent i några sekunder.
UV-säkring	En dold bild eller ett mönster som är tryckt med UV-fluorescerande färg och som framträder då den belyses med UV-ljus. UV-säkringen skall synas tydligt vid belysning med UV-lampor som avger strålning vid 366 nanometer (nm).
Vattenmärke	Ett motiv som framställs vid pappers-tillverkningen genom att papperet görs tunnare eller tjockare i motivdelen. I ett enkelverkande vattenmärke är motivet ljusare eller mörkare än papperet i övrigt och ett dubbelverkande vattenmärke har ett motiv som är både ljusare och mörkare än papperet i övrigt. Vattenmärkets motiv skall vara minst 20 mm.
Värdetrycksmönster	Ett mönster som består av hela tunna linjer för minst två färger och med en maximal linjebredd på 0,10 mm. Ett värdetrycksmönster är svårt att reproducera genom att linjerna då sväller eller blir tunna och delvis försvinner.
Övertryck	En tryckt bild eller mönster som är placerat på ovansidan av ett skrapskikt, fält eller motsvarande.